

INTERVJU SA ISUFOM BEĆIRIJEM

Bajgora | Datum: 21. maj 2021.

Trajanje: 78 minuta

Prisutni:

1. Isuf Bećiri (Intervjuisani)
2. Anita Susuri (Vodila intervju)
3. Korab Krasnići (Vodio intervju)
4. Besarta Breznica (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi deo

Anita Susuri: Gospodine Isufe, ako možete da se predstavite, koje godine ste rođeni, nešto o vašoj porodici, vašem poreklu?

Isuf Bećiri: Ja se zovem Isuf Bećiri, rođen sam 24. 5. 1959. u selu Bajgora. Radim u rudniku od '78, da, baš 1978. Tri godine sam bio na praksi od 1974. do '77, '78. sam se zaposlio.

Anita Susuri: Volela bih da više znam o vašem poreklu, pričali ste nam o nekoj istoriji vašeg dede.

Isuf Bećiri: Pradede.

Anita Susuri: Pradede.

Isuf Bećiri: Moj pradede je bio vojnik Osman-paše i zarobljen je tamo gde se peva pesma "Mali Senik", kad je moj deda slušao tu pesmu, plakao je. On je išao kao bedelj¹, kako su to pre zvali, išao je za dva brata i za sebe. I uhvatili su ga u Malom Seniku, uhvatili su ga Rusi, bio je zarobljen. Onda, iz tog mesta su ga odveli u drugo i hodajući pao je u vodu i smrle su mu se noge. Oni Rusi ga nisu streljali, samo su ga ostavili kraj puta. Onda je došao jedan musliman, i sa sankama, u stvari mi to zovemo (opisuje rukama) konjska kola, uzeli su ga i odveli u bolnicu i on je bio u bolnici tri meseca. Uzeli su mu podatke i posle tri meseca su ga odveli kod drugih zarobljenika, kad su ga oni drugi prijatelji, rekli su mu: "Ljatife bre, mi smo mislili da si ti... da su te pojele lisice, da si umro tamo na planini". Kad se vratio, vratio se kao starac sa bradom.

[Intervju se prekida]

Isuf Bećiri: Kad se vratio, vratio se kao starac, imao je bradu {pokazuje dužinu brade}, s belom bradom.

Anita Susuri: Kako im se pridružio?

¹ Plaćeni zamenik za vojnu službu.

Isuf Bećiri: Uzeli su ga, jer kad su Turci došli ovamo, morao je da ide, jer je išao kao vojnik i za sebe i za svoju braću. Ostao je 14 godina, kao turski vojnik.

Anita Susuri: A vaš deda, čime se on bavio?

Isuf Bećiri: Moj deda je radio u rudniku, otac u rudniku, ja u rudniku, dakle tri generacije koje su radile u rudniku.

Anita Susuri: Vaš deda je radio 1920. kad su tada na početku došli Englezi, jel to vreme?

Isuf Bećiri: Da, Englezi.

Anita Susuri: Da li znate kako je tada bilo?

Isuf Bećiri: Tada je bilo vrlo jednostavno, sa karbidnim lampicama kako smo ih pre zvali, sa tim nekim karbidnim lampicama, nisu imali ni alate za rad. Onda je otac počeo da radi posle rata [Drugog svetskog rata]... moj otac, a deda je radio pre Drugog svetskog rata, a otac se zaposlio '47, dakle posle Drugog svetskog rata, tada su i dalje bili balisti², balisti su bili po šumi. On je otišao i zaposlio se u "Trepči".

Anita Susuri: Zašto je vaš deda počeo tu da radi? Kad su počeli da istražuju, Britanci su za rad angažovali oni koji su živeli tu u okolini?

Isuf Bećiri: Da, uzeli su one koje su bili u okolini, onda su uzeli neke, nisu hteli, neke su zaposlili silom, opet nisu išli, ali ono što je najbitnije... A deda je imao penziju iz, iz rudnika, takođe i tata.

Anita Susuri: Kako su ih terali, zašto silom?

Isuf Bećiri: Jer rudnik je opasan, razume se da možete ući unutra, ali se ne zna da li ćete izaći.

Anita Susuri: Kako su ih terali?

Isuf Bećiri: Pa terali su ih silom da rade, sad je malo...

Anita Susuri: Možda vojska?

² Balisti su bili pripadnici nekadašnje organizacije Nacionalnog fronta (alb. Balli Kombëtar) koja je tokom Drugog svetskog rata delovala na području današnje Albanije, zapadne Makedonije, Kosova i istočne Crne Gore. Borili su se za Veliku Albaniju.

Isuf Bećiri: Da, sigurno da. Tada Albanci nisu imali prava, ni mašine za bušenje im nisu davali. Radili su samo s čekićem, lomili su blokove, lomili su, a Srbi su bili na mašinama, ovi su bili jednostavni.

Anita Susuri: Da li se sećate neke dedine priče, kakav je tada bio onaj deo Starog Trga tamo?

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Pomenuli ste da su '20-ih ovde bili Englezi, došli su da rade prva istraživanja. Da li se sećate nečega što vam je pričao deda, ili otac, o tome kako je tada to mesto bilo?

Isuf Bećiri: Pa bilo je, oni sad imaju... tu je bio neki krš gde su oni pre spavali, kako su spavali, spavali su napolju, bili su jako teški uslovi. Onda kada su otišli Englezi, onda je to Srbija iskoristila, ko nije radio tukli su ih. Oni su ih tukli, ko nije radio, tukli su ga.

Anita Susuri: Kad pričate o periodu kada su bili Srbi, mislim da je tada bila Kraljevina Jugoslavije, pre Drugog svetskog rata.

Isuf Bećiri: Jugoslavija, da, da.

Anita Susuri: Šta vam je otac pričao o tome? Vaš otac je radio u to vreme zar ne?

Isuf Bećiri: Posle Drugog svetskog rata radio je moj otac, a tada je to bilo pod Srbijom, pod Srbijom. I tada su bili mnogi teški uslovi. Rekao mi je: "Ko nije radio, tukli su ga". Pešačili su, pešačili su od "Trepče" do Lapa, pešačili su, zamisli. Jer je bilo mnogo ljudi iz Lapa koji su radili u rudniku, bila je pekara, tu su uzimali hleb, uzeli bi po jedan hleb, i rekao je: "Onaj pekar nam je dao hleb, malo soli (otvara šaku), ovde nam u ruci stavlja malo [soli] i onda smo hodali do..." Put je bio jako loš, jeli su tako pomalo hleba, jeli su hleb i umakali u so sve dok nisu došli kući. Bilo ih je mnogo, radilo se u tri smene.

Anita Susuri: Da li vam je on pričao nešto o Drugom svetskom ratu?

Isuf Bećiri: Samo znam da su ovdašnji partizani odveli 56 njih sa Bajgore, odveli su ih u Banat, a polovina se nije vratila. U stvari, jedan jedinač je pušten i opet su ga vratili, otišao je i spaljen je u Banatu.

Anita Susuri: Da li je među njima bio i vaš otac?

Isuf Bećiri: Ne, moj otac nije bio, nije bio.

Anita Susuri: Šta vam je on pričao, kako je bilo živeti u to vreme?

Isuf Bećiri: Bilo je vrlo, vrlo teško, jer su im, na primer, partizani pisali, sad, partizani te uhvate {kao da nešto piše} i napišu ti: “Prva grupa koja ga uhvati neka ga upuca”, a oni nisu bili pismeni, čim bi ih uhvatili, streljali bi ih. A kilometar odavde je bilo mesto pod Austro-Ugarskom, Bugari, jer tada pre su podelili Kosovo, i taj deo je bio pod Bugarima. Moj otac, mislim, moj deda je imao prijatelje u Lapu, morao je da dobije dokument kako bi išao onamo.

Anita Susuri: Ja sam čula i da su ih terali da izaberu da idu u rat ili da rade u rudniku, da li je bilo toga, da li se sećate neke priče?

Isuf Bećiri: Sad ja znam da su ih terali na silu, znaš. A u ratu je moj otac imao 16 godina, samo su ga pokupili, neki su bili u nemačkoj vojsci. Kažem ti da su ovde bili i Nemci, i Nemci. A partizane, mislim, Nemci su ovde kod nas dosta partizana ubili, bilo je i balista. Sad da razjasnim kad kažem balisti, oni su bili deo Nacionalnog fronta, skroz na kraju '47. su ubijeni u Bajgori, bio je Bislim Bajgora {okreće se iza sebe, pokazuje prstom}, tu mi je slika. Bislim Bajgora, Ukšin Kovačica, Imer Seljaci, to su bili oni, da razjasnim, skroz na kraju su ubijeni balisti iz Bajgore, dakle u Drugom svetskom ratu.

Anita Susuri: Da li je vaša porodica bila u tom pokretu?

Isuf Bećiri: Porodica, ne nešto, ne mogu da kažem, ali su ih snabdevali hlebom i mesom, pomagali su balistima.

Anita Susuri: Kako je bilo živeti u rudarskoj porodici, vaš deda i otac su radili u rudniku? Uvek ste živeli u strahu, uvek... jel se sećate kao dete kad biste videli oca, dedu, šta ste mislili o tome?

Isuf Bećiri: A sad šta da radim, bogami, tako ti je suđeno, jer je u početku jako teško, ali se naučiš nekako, naučiš se. I ja sam kad sam prvi put ušao [u rudnik], rekao sam: “Samo da izađem na svetlo, nikad više neću da dođem!” Ali kad jednom uđeš u te vode, ostaneš tu.

Anita Susuri: Šta ste mislili kad biste videli oca, on se sigurno vraćao skroz crn?

Isuf Bećiri: Pa vidi, mi nismo imali, evo kažem ti, ovde kod nas na selu, dakle selo Šalja generalno ima veoma lošu zemlju, nisu imali. Šta se desilo, krompir je rađao, ovas, ječam, kukuruz nije rađao, pšenica samo ruska, nije rađala... Oni nisu imali drugog izlaza, osim da idu u rudnik.

Anita Susuri: Dakle nisu mogli da obrađuju zemlju.

Isuf Bećiri: Obradivali su, ali ništa nije rađalo.

Anita Susuri: Da.

Isuf Bećiri: Neki krompir su sadili, ali ništa.

Anita Susuri: Jel su oni imali posebnu hranu, mleko, kako je tada bilo?

Isuf Bećiri: Tada?

Anita Susuri: Da li se sećate, za oca, dedu?

Isuf Bećiri: Ti Amerikanci, Britanci su im donosili malo mleka, znate, davali su im malo mleka.

Anita Susuri: Mislim da je to dobro za pluća, da se očiste.

Isuf Bećiri: Da, tako je, mleko da.

Anita Susuri: Čega se još sećate iz detinjstva, vi ste se rodili i odrasli ovde u Bajgori, mesto ima jako lepu prirodu...

Isuf Bećiri: Mnogo je, pre rata je bilo 200, 200 porodica, sad su ostale 70-80 porodice, bilo je lepo. Ali sad vidiš i sama, teško je, niko više neće...

Anita Susuri: Da li vam je škola bila blizu?

Isuf Bećiri: Škola da, škola koja {glavom pokazuje pravac} koja je ovde, škola je u blizini. Završio sam osnovnu školu u Bajgori, završio sam srednju tehničku koja se pre zvala, izvinite, "Boris Kidrič" i zaposlio sam se u "Trepči".

Anita Susuri: A kako vam se u detinjstvu činilo to, dakle ceo taj kraj, živeli ste od rudnika, odrasli ste u ovom mestu?

Isuf Bećiri: Pa, mi smo imali i stoku, imali smo ovce, krave, i otac je radio. Imali smo nekakav život, ne dobar, ali smo se snalazili.

Anita Susuri: Možda ste od malena imali u svesti da ćete i vi nekad morati da radite taj posao, šta ste mislili?

Isuf Bećiri: Sad ja, znaš kako, završio sam školu...

Anita Susuri: Osnovnu školu.

Isuf Bećiri: {potvrđuje glavom} Završio sam školu, otac je otišao u penziju. Nisam hteo da odem u inostranstvo, znaš, mogao sam da odem. Ali sam onda ušao [da radim] u rudnik i ostao tu.

Anita Susuri: Pomenuli ste srednju školu, ali bih htela još malo da pričam o porodici jer ste mi pričali o vašem dedi i ocu, ali da li ste imali stričeve, da li su i oni radili u rudniku?

Isuf Bećiri: Da, imao sam strica, da, i moj stric je radio, radio je pre rata, on je umro, bio je rudar, umro je. Onaj drugi stric je pobeo u doba Rankovića '56, tražili su mu pare, nije znao, nije imao drugog izlaza, otišao je u Bosnu, danas ima porodicu u Bosni.

Anita Susuri: Htela sam da pričamo malo o tom periodu, dobro ste me podsetili, o vašem stricu koji je otišao u vreme Rankovića, jer je to bilo vreme kada je mnogo Albanaca odlazilo odavde. Kako se to desilo, kako je to doživeo vaš deda, otac? Da li su i oni morali da idu?

Isuf Bećiri: Moj deda je prodao, sve je prodao, krenuo je u Tursku jer je njegova sestra otišla u Tursku. Koje su godine otišli, znaš sad... Krenuo je za Tursku, kad je otišao, morao je da ode i postane stanovnik Makedonije, iz Makedonije da ide tamo. Onda se blokirao tu, i vratio se.

Anita Susuri: Dakle, vaš deda je otišao do Makedonije i vratio se?

Isuf Bećiri: Do Makedonije i vratio se, hteo je i on da ide za Tursku.

Anita Susuri: Dakle, opet ste se vratili u svoje mesto.

Isuf Bećiri: Da, vratili smo se u naše mesto. Jer nije prodao zemlju, samo stoku i ono drugo što je imao.

Anita Susuri: I kako je onda vaš otac... vi kažete da je prodao većinu imovine, kako ste se onda snašli?

Isuf Bećiri: Moj otac je posle Drugog svetskog rata radio dve godine u rudniku, nakon dve godine je otišao u vojsku, tada u Vojsku Jugoslavije. Završio je ruske vojne vežbe, završio je ruske vojne vežbe, bio je vojnik u Crnoj Gori.

Anita Susuri: Koje godine je to bilo?

Isuf Bećiri: On je bio '28. [godina rođenja] bogami, dakle '47, '49, tri godine je ostao tu.

Anita Susuri: Dakle, posle Drugog svetskog rata.

Isuf Bećiri: Posle rata je tri godine bio vojnik.

Anita Susuri: Da. I da li se sećate neke njegove priče?

Isuf Bećiri: On je pričao, rekao je... jer kada su podelili granicu sa Albanijom, on je bio tamo na granici sa Albanijom. Rekao je: “Vojska Albanije”, rekao je: “pucali su s mecima”. “Spalili su planinu”, rekao je: “nisu imali šta da rade, pa su spaljivali planinu. Onda smo mi morali da gasimo. Nismo imali pravo da pucamo na njih, samo smo gasili vatru”. Ali mučili su se.

Anita Susuri: Dakle, bio je na granici s Albanijom...

Isuf Bećiri: S Albanijom, da. Mučio se, mučio se.

Anita Susuri: Bili su teški uslovi ili...?

Isuf Bećiri: Pa, kao prvo, zato što je bio Albanac, oni koji su bili Albanci su se mučili. Nije znao ni jezik, nije znao.

Anita Susuri: Htela sam nešto drugo da vas pitam, pričali ste nam o haraču³ koji su uzimali, stoku i...

Isuf Bećiri: Da, uzimali su meso, osim mesa uzimali su i jaja, krompir, uzimali su žito. Dolazili bi {gleda okolo}, izmerili bi kuću na primer, izmerili bi mu kuću i... jer je bilo ljudi koji su skrivali nešto. Izmerili bi i uzeli sve šta bi našli. Mi kako kažemo, metlom su skupljali brašno koje je ostalo, skupljali su metlom kako im ne bi ništa ostalo. Bilo je ljudi sa 20-30 članova porodice koje su ostavili bez trunke brašna.

Anita Susuri: Jel se to desilo vašoj porodici?

Isuf Bećiri: Na primer, pravili su pitu ssa jednom korom, s jednom korom su tri zeljanice pravili. A da ti kažem, moja porodica nije patila za hlebom, jer je moj deda imao sestru u Metohiji, tamo na granici sa Srbijom. Odveo je konja u Lap, u Dobrotinu je imao prijatelje, ovi iz Dobrotina su uzeli konja i odveli ga u Metohiju, ovi iz Metohije u Srbiju, dve nedelje je konj putovao i kada su ga vratili, vratili su ga natovarenog sa kukuruzom ili pšenicom.

Anita Susuri: Dobro ste se spasili (smeje se). A sad ne znam da li ti Korabe imaš neko pitanje o detinjstvu?

Korab Krasnići: Vratio bih se malo jer je “Trepča” promenila rukovodstvo, pomenuli ste i svog dedu i oca, jedan je radio u vreme Engleza, a drugi u vreme Nemačke. Da li znate iz istorije ili iz priča koje ste čuli od oca ili dede kako je tada bilo, u smislu kako su rukovodili “Trepčom”?

³ Harač (tur. harač: danak, porez), državni porez na zemlju i prihode.

Isuf Bećiri: Tada je bilo sa bankama, ne znam, moj otac je radio s Ličanima⁴, ti Ličani su bili robovi partizana koji su ih uhvatili i prisilili da rade u rudniku, radili su s Ličanima koji su spavali sa stvarima u kojima su i radili. Rekao mi je: “Kad bi lepo govorio s njima ubili bi te, kad bi ružno govorio... morao si samo da bežiš”.

Korab Krasnići: Da li su ih plaćali?

Isuf Bećiri: Ove da, a one ne, oni koji su bili robovi ne. A ove da, plaćali su ih.

Korab Krasnići: Da li je bilo i albanskih robova?

Isuf Bećiri: Bogami ne znam ništa o tome, samo znam da je bilo Ličana.

Anita Susuri: Jel ponašanje prema robovima bilo drugačije, ili je jedina razlika bila u tome što ih nisu plaćali?

Isuf Bećiri: Drugačije, drugačije, oni su radili i bilo je žandara.

Anita Susuri: Za osnovnu školu ste mi rekli da je bila blizu, a zatim ste nastavili srednju školu u Mitrovici.

Isuf Bećiri: Da, u Mitrovici.

Anita Susuri: Što je malo dalje.

Isuf Bećiri: Dalje, da.

Anita Susuri: Kako je bilo to vreme za vas i kako ste doneli odluku da krenete u školu?

Isuf Bećiri: Pa morao sam jer je postojala “Trepča” i tražili su se zanati, na primer: zavarivač, autogen, agistator. I moj otac mi je rekao, pre si morao da slušaš, rekao je: “Idi za agistatora” otišao sam i završio to.

Anita Susuri: A kakvo je bilo to vreme za vas, koliko ste morali da putujete?

Isuf Bećiri: Pazi, do, do... (smeje se) Nike bilo loše, bili su neki uslovi više... ali si nekako bio zadovoljan. Jer je bilo društvo, društvo je bilo dobro. ‘79. sam otišao u vojsku, otišao sam u vojsku, mučili smo se.

⁴ Ličani su ljudi iz Like. Lika je planinsko područje u središnjem delu Republike Hrvatske. Često se pominje uz drugu najbližu regiju, Gorski kotar. Uz Korduni i Baniju, nekada je bila vojna pokrajina Austrougarske monarhije.

Anita Susuri: Dakle '79. ste bili u školi, nakon što ste završili srednju školu...

Isuf Bećiri: Da, radio sam godinu dana, radio sam godinu dana, hoću da kažem godinu dana radnog staža u rudniku i nakon toga sam otišao u vojsku i ostao tamo godinu dana. Mučili smo se, i u državi Jugoslaviji smo se mučili.

Anita Susuri: Zanima me nešto ranije u srednjoj školi, jer se često pominje da je Bajgora malo dalje od Mitrovice i da je u planini. Kako ste putovali, da li ste imali prevoz?

Isuf Bećiri: Da, putovali smo.

Anita Susuri: Jel ste imali autobus?

Isuf Bećiri: '74 autobus je vozio do Bara, hodali smo oko tri kilometra, ali bilo je i onih koji su putovali duže, bilo je onih koji su pešačili po sat i po vremena. Onda je '74. asfaltirano, došla je struja, struja. I srećom, direktor "Kosovatransa" je bio iz Bajgore, tako da smo imali autobuse, autobusa je bilo na svakih sat vremena. Za autobuse smo imali kartice, imali smo mesečnu karticu, izvadili bismo je i s njom smo putovali.

Anita Susuri: Zanima me još nešto, pre nego što ste otišli da radite u rudniku, da li ste ranije bili u rudniku u poseti dedi ili ocu?

Isuf Bećiri: Ne, nisu nam dali da uđemo, bogami. Osim na praksi, ali to smo radili napolju, a ne u rudniku, praksu smo završili napolju.

Anita Susuri: Kao mladić, kao dete, kako ste zamišljali rudnik?

Isuf Bećiri: Pa, ja nisam znao da je tako, inače ne bi išao. Onda kad sam ušao, bilo mi je krivo zbog oca.

Anita Susuri: Dakle, bilo je gore nego što ste zamišljali?

Isuf Bećiri: Veoma loše! Evo kažem ti {klima glavom}... Tu je mnogo... bilo je slučajeva kad sam video da je preko rudara pala tona rude. Rekao sam da bih mogao da izađem iz rudnika jednom, samo da operem ruke {trlja ruke} i lice, nikada više neću da dođem. Veruješ li da nisam spavao celu noć? Jer smo mi agistatori bili kao taksisti, tu su radionice sa horizontima, idi na tu i tu, jer je nešto palo preko mašine, palo je nešto preko našeg rudara, i morao si da odeš da montiraš drugu mašinu. Niko me nije odveo silom, nego sam otišao sam. Kada sam otišao, video sam mu nogu i ručno su sklanjali zemlju od njega. Rekao sam u sebi, samo da izađem na svetlo, više se nikad neću vratiti. Verujte mi da celu noć nisam mogao da spavam.

Anita Susuri: Da li se sećate prvog dana kad ste došli?

Isuf Bećiri: Uši su mi se zapušile {pokazuje uši}. Odrastao sam u rudniku, kažem ti, ali kad sam došao, tu sam bio s drugovima i brzo sam se navikao. Osim što je posao opasan, posao je prljav, ali kad je dobro društvo, pre rata je bilo drugačije, bilo je dobro društvo. Svi za jednog, jedan za sve. Sada nije tako, sad je drugačije.

Anita Susuri: Kažete da ste u srednjoj školi u Mitrovici išli na praksu, ali nisu vam dozvolili da uđete unutra...

Isuf Bećiri: Da, stažirao sam u rudniku, u "Trepči", ali nisu nam dozvoljavali da uđemo, praksu smo završili napolju.

Anita Susuri: Da. Ali da li su vas pripremali u školi ili iz priča prijatelja ili možda i od drugih koji su uticali na vas, šta, šta su vam oni pričali?

Isuf Bećiri: Pa, oni su nam pričali o tome, pričali su nam, one mašine koje su bile napolju mi smo ih popravljali, učili smo tu. Onda smo ih pitali, bili smo bliski s rudarima, pričali su nam: "Tako i tako, tako radi lift, ovako koš koji nosi rudu".

Anita Susuri: Sada bih htela da pričamo malo o periodu kada ste otišli u Mitrovicu kad ste bili mladi, da li ste imali vremena da se bavite drugim stvarima ili ste samo putovali kuća-škola?

Isuf Bećiri: Putovali smo do kuće...

Anita Susuri: Da li ste negde izlazili, da li ste išli, na primer, na neko društveno veče ili kulturno...

Isuf Bećiri: Ne, nismo izlazili, jer sam morao da se bavim stokom. Eh, ne, nismo išli, nismo.

Anita Susuri: Možda ste i gubili vreme putujući?

Isuf Bećiri: Da, da putovali smo, i kad smo se vraćali bili smo umorni.

Anita Susuri: Htela bih malo da pričamo o vremenu kada ste se zaposlili u Starom Trgu, u "Trepči", rekli ste da ste radili godinu dana...

Isuf Bećiri: Godinu dana.

Anita Susuri: Onda ste nastavili...

Isuf Bećiri: U Vojski Jugoslavije.

Anita Susuri: Gde ste bili u vojsci?

Isuf Bećiri: U Vranju.

Anita Susuri: Kako je bilo u to vreme?

Isuf Bećiri: Kažem ti da smo se mnogo mučili. Ja nikad reč na srpskom nisam naučio, nikad! Kad bi mi nešto rekli, samo bih slegao ramenima, rekao bih: *“Ne znam srpski”*, rekli bi mi: *“Idi u Albaniju”*. Vrlo malo [pričam srpski], bolje znaju srpski moja deca nego ja. Reli su mi: *“Idi u Albaniju”*. Većina smo bili Albanci, ne mogu reći polovina, ali 20 posto nas je bilo, dve-tri hiljade vojnika bili su Albanci. Onda ‘80-ih, odnosno ‘81, taman što smo došli počele, su demonstracije ‘81.

Anita Susuri: Vi ste se baš tada vratili?

Isuf Bećiri: Da, vratio sam se pre demonstracija, kako sam se vratio...

Anita Susuri: To me interesuje, jer je to vreme kada je situacija počela da se pogoršava.

Isuf Bećiri: Da, za Albance je bilo gore nakon ‘81, gore im je bilo.

Anita Susuri: Da li se sećate demonstracija, kako je bilo, jel ste učestvovali?

Isuf Bećiri: Bio sam, učestvovao sam u demonstracijama.

Anita Susuri: Da li možete da nam ispričate...

Isuf Bećiri: Pa, nekako se nismo ni plašili! Ne zbog nečeg, nego je to nešto {širi ruke} ...

Anita Susuri: Vi ste sigurno bili u Mitrovici?

Isuf Bećiri: U Mitrovici sam bio, i u Prištini. Jer ranije nije bilo telefona samo u Mitrovici... nekako nisi mogao da spavaš, kako da kažem, neko zadovoljstvo, neko... Kad si ih čuo *“Republika! Republika! Republika!”* {diže ruke} srce ti je puno.

Anita Susuri: Šta ste videli na tim demonstracijama?

Isuf Bećiri: Bogami, video sam, video sam... tukli su nas, video sam ranjene, ubijene nisam video, ne mogu da lažem. Bilo je jako teško.

Anita Susuri: Policija ih je jurila, ljudi su bežali po uličicama, kako se to vama desilo?

Isuf Bećiri: Bili su civili, policija u civilu te gađala sa čime je imala, samo dohvati {spaja ruke kao da nešto hvata} pušku i udari te, šutira te. Narod nas je podržavao, dali su nam luk i... jer je bilo vrlo, vrlo, vrlo... Ali si morao malo i da se čuvaš od sredine u kojoj si...

Anita Susuri: Sredine, mislite neko je pričao [špijunirao]?

Isuf Bećiri: Kako da ne, nije ti pomogao, pričali su ko je bio na demonstracijama.

Anita Susuri: Kako ste se vratili s demonstracija u Prištini? Da li je bilo bezbedno vratiti se kući?

Isuf Bećiri: Pa sad (smeje se), vraćali smo se, ali smo morali da operemo oči, da se malo odmorimo jer su bacali suzavac, tako da smo morali malo da se smirimo (smeje se), da se malo smiriš. Jer je bilo dosta teško vratiti se, gde su nas zatekli tu su nas tukli, desilo se da smo iz Mitrovice došli peške, veruj mi. Došli smo preko planine, nismo smeli da se vratimo putem pa smo išli preko planine.

Anita Susuri: Šta se još dogodilo? Dakle, bio je 11. mart, pa 1. 2. april, tada je bilo najgore. Bilo je i u vreme kad je došla Titova štafeta 25. maja, bile su demonstracije, da li se sećate, da li ste išli na sve ove demonstracije?

Isuf Bećiri: Kad je došla, i kad je ona predala štafetu.

Anita Susuri: Da, 25. maja...

Isuf Bećiri: 25. maja, Sanije Hiseni, mislim da se zvala Sanije Hiseni, ona je predala štafetu. O sestro mila, kad su počele demonstracije u Prištini, počele su i u Mitrovici, nismo išli do Prištine, ostali smo u Mitrovici. Svuda je bilo teško, samo se čudim kako se nismo plašili? Verujte, nismo se plašili.

Anita Susuri: Kako je bilo u to vreme u "Trepči", da li je počelo... da li je dolazila policija?

Isuf Bećiri: Pa onda su došle vanredne mere, doveli su civilnu miliciju, da, tu civilnu miliciju, bilo je rudara obučених знаш [uniforma]. Našli su neke mirnije, koji nikada nisu pravili probleme. Nisu nas dirali godinama. Bilo je policajaca i rezervnih vojnika, jer je u "Trepči" bila Narodna odbrana.

Anita Susuri: Da li su vas koji ste bili mlađi odvodili na ispitivanja, na informativne razgovore?

Isuf Bećiri: Pa, odvodili su nas: “Jesi bio [na demonstracijama]?” “Nisam”.

Anita Susuri: Jel su vas odveli?

Isuf Bećiri: Da: “Jel si bio?” “Nisam”.

Anita Susuri: Šta su vas najviše pitali?

Isuf Bećiri: “Jel znaš ko je bio? Reci ko je bio, oslobodićemo te”. Ali nisam pričao, što da pričam? Nikad u životu.

Anita Susuri: Jel su koristili fizičko ili psihičko nasilje?

Isuf Bećiri: Ne. Psihički da, psihički da. Nasrće na tebe, Albanci, ne Srbi, nego Albanci. Nasrnuo bi na tebe da te išutira, znaš: “Ubiću te! Pričaj!” “Ne”. “Taj i taj je rekao da si bio [na demonstracijama]” “Dobro, dovedite ga neka mi kaže u lice”.

Anita Susuri: To je bilo vreme i kad su izašle one parole “Trepča radi, Beograd se gradi”...

Isuf Bećiri: ... gradi, da.

Anita Susuri: Da li ste vi kao radnik pričali o tome, kakvo ste mišljenje imali?

Isuf Bećiri: Pa sad, nije da sam ja bio organizator, znaš, mi smo se pazili, samo smo gledali jedan drugog, sad, na primer, da sam ja organizator, samo bih rekao ne radimo, i gledali smo u jedan drugog i tako smo se sporazumeli da nećemo raditi, nije da smo, na primer, rekli Isuf je organizator, ne, samo smo se gledali i znali da nećemo raditi.

Anita Susuri: Dakle, od '81. posao je počeo da opada.

Isuf Bećiri: Od '81. da, da, tako, počelo je da opada.

Anita Susuri: Ali ni sami niste imali volju?

Isuf Bećiri: Gubi se volja, da, baš tako. Gubila se volja, sestro moja, jer se Beograd gradio, a Kosovo ne, radili smo za Srbiju, za Rusiju.

Anita Susuri: Kakva je bila proizvodnja “Trepče”, znam da je bila velika proizvodnja?

Isuf Bećiri: Vrlo dobra, vrlo dobra. Ne znam koje je godine došao, bio je Aziz Abraši, svaka mu čast. Bio je i Burhan Kavaja vrlo, vrlo dobar. Kakvo je bilo u to vreme, neće nikad u životu biti, i da moj brat, moj sin postane menadžer ne bih mogao toliko da ga nahvalim.

Anita Susuri: Kakvi su bili uslovi za rad?

Isuf Bećiri: Bili su jako dobri, uslovi su bili vrlo dobri kada su Aziz i Burhan bili tu, sve je bilo vrlo dobro, imali ste sve, platu, hranu, odeću, stanovanje i sve.

Anita Susuri: Možeš li nam reći nešto više o tome šta ste vi tamo radili i koliko je vaš rad bio važan za rudnik?

Isuf Bećiri: Moj posao, ja sam radio kao agistator. Nadgledali smo mašine koje su se pokvarile, imali smo poslovođu: "Idi tamo", morao si da odeš da završiš. Ja sam radio kao pomoćnik, bio je stariji majstor, a ja sam bio pomoćnik. Moj otac je govorio: "Vidi, slušaj majstora, i slušaj šefa, ne dolazi kući ako ih ne slušaš". Postojalo je neko poštovanje, neko, žao mi je što sam odrastao u rudniku. Jer kad sam se zaposlio '78. nije bilo mlađeg radnika.

Anita Susuri: Stariji radnici s kojima ste radili, da li su vas savetovali, da li su se brinuli o vama?

Isuf Bećiri: Čuvali su nas, učili nas, bili su ljudi bez škole, ali mogu reći da su za rudnik bili doktori nauka, mašine, u radionici, bili su stručnjaci. Bili su jači od onih mladih inženjera koji diplomiraju, oni nisu stručnjaci, dakle za njihov posao. Bilo je ljudi koji nisu znali da napišu svoje ime.

Korab Krasnići: Da li možete da nam objasnite šta radi agistator, od početka do kraja, šta ste vi radili kao agistator?

Isuf Bećiri: Agistatori su one mašine, mašine sa vazduhom, te mašine sa vazduhom su došle iz Švedske, te mašine koje su došle iz Švedske, mi ih zovemo laderi. Za teret, one su nosile zemlju, imaju ono {objašnjava rukama} kao prikolica, to bi se pokvarilo. Pa smo ih mi...

Korab Krasnići: Vi ste to sređivali.

Isuf Bećiri: Sređivali smo, sređivali smo. Pokvarile bi se i mi smo ih sređivali.

Korab Krasnići: A ko je proveravao te uređaje?

Isuf Bećiri: E sad, taj ko je radio na njima je bio rudar, on je vozio to, čim bi se pokvarilo, javio bi telefonom i šef bi rekao: "Isufe, idi tu i tu". Mi smo znali sve te radionice.

Korab Krasnići: Da li je vaš posao bio više unutar rudnika ili je vaše mesto bilo...

Isuf Bećiri: Mi smo pre bili, mislim pre rata, na sedmom horizontu, tu smo imali radionicu, tu smo bili, mislim, tu nam je bila radionica, bilo nas je jedanaest, jedanaest agistatora, bilo je i Srba...

Korab Krasnići: Bilo je i Srba?

Isuf Bećiri: Bilo je i Srba {klima glavom}. Bilo je Srba, moj šef je bio Srbin, ali je on govorio albanski.

Korab Krasnići: Jel vam je bilo teško da naučite taj zanat?

Isuf Bećiri: Pa ne, nije bilo teško, jednom, dva put ako si išao naučio bi.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam o odnosima sa drugim nacionalnostima, sa Srbima, jer je bilo i Srba koji su radili, kakva je saradnja bila s njima?

Isuf Bećiri: Pa do '81. nije bilo loše, sve dok nisu došle nove generacije, knjige [podaci] su pisali na srpskom. Te knjige je na srpskom pisao poslovođa, jer su direktori bili Srbi. Kad su došle generacije posle '81, došli su Albanci i rekli im: "Vidite, knjige ne treba više da pišete na srpskom, mora na albanskom". Jer je prva smena pisala ako je bilo nekih kvarova, nešto... kad je posle njega neko išao, video bi beleške i zvao agistatora: "Pokvarila se mašina, pokvarilo se to, bilo je kvarova". A pre su knjige pisali na srpskom, onda posle '81. su pisali na albanskom.

Anita Susuri: Znači, podatke o poslu ste počeli da pišete na albanskom.

Isuf Bećiri: Da. A negde da napišeš "K" znaš, "Kosovo Republika", dolazila bi milicija u civilu i slikali su to {kao da slika}, o Bože.

Anita Susuri: Jel to bio neko iz "Trepče" ko je to pisao?

Isuf Bećiri: Pisao je.

Anita Susuri: I niste znali ko?

Isuf Bećiri: Neko je ubacio belešku, "Kosovo Republika", ubacio je. Onda je dolazila milicija, Albanci.

Anita Susuri: Jel su vas ispitivali posle toga?

Isuf Bećiri: Na koga su sumnjali, da.

Anita Susuri: I da li se ikada saznalo ko je to napisao?

Isuf Bećiri: Ne. Jer nisu pričali, jer su pre bili vezani jedni za druge.

Anita Susuri: Pričali ste nam o vašem poslu, ali bih sad htela da pričamo o tome kako je došlo do toga da ste se u tolikoj meri organizovali i isplanirali marš? Jer je na početku bio marš...

Isuf Bećiri: Marš je bio 17. novembra.

Anita Susuri: Mitrovica-Priština. Interesuje me i kakva je bila atmosfera pre nego što je to počelo?

Isuf Bećiri: Ovako da ti kažem, onaj Slobodan Milošević⁵ je zgazio Vojvodinu. Pratili smo na televiziji, videli smo kakva je situacija, i tu smo razgovarali. Onda su počeli sa kadrovima, akademce su terali ranije na penziji i stalno smo razgovarali o tome, kad smo išli u prvu smenu, treću, treća smena je završila posao, bili su u radnoj odeći, neko od nas je bio u odeći kako smo došli iz kuće, i tako smo pošli u Prištinu. Činilo mi se kao da idem, sad u avionu nisam nikad bio, ali kao da smo otišli autobusom. Bili smo organizovani. Uzeli smo zastave, otišli, Remzi Koljgeci⁵ je izašao ispred nas, ako ne grešim, izašao je negde na ulicu, molio nas je da stanemo. Prošli smo kroz policijski kordon, ušli kroz njive, opet smo izašli, neko je otišao autobusom, do sportske hale koja se tada zvala "Boris..." kako se zvala?

Anita Susuri: "Boro i Ramiz".

Isuf Bećiri: Kako se sad zove ne znam.

Anita Susuri: "Ramiz Sadiku".

Isuf Bećiri: Otišli smo. Otišli smo tamo, kad smo otišli, došli su oni iz Kišnice, iz Novog Brda, pridružili su nam se studenti, došao je narod. Kad je stigla druga smena i treća, sala je bila krcata. Bilo je buke, tada se niko nije usudio da dođe i razgovara s rudarima, osim Kaćuše Jašari, dakle od zvaničnika koji su tada bili. Onda smo tražili Rahmana Morinu, ovog Aljia Šukriju, Hisamedina Azemija i onog... četvoro ih je bilo...

Anita Susuri: Za ovo troje znam...

Isuf Bećiri: Ne, bilo ih je četvoro, {vadi papir} tu mi je, Rahmon Morina, Alji Šukrija, Mehmet Ajeti i Hisamedin Azemi. Ovo dvoje, Mehmet Ajeti, Husa... oni su bili braća, a žene su im bile Srkinje.

Anita Susuri: A kad ste krenuli, čini mi se da ste uzeli jugoslovenske zastave, Titovu sliku...

⁵ Remzi Koljgeci (alb. Remzi Kolgeci; Vranić, kod Suve Reke, 3. maj 1947 — Priština, 9. mart 2011) bio je društveno-politički radnik SAP Kosova.

Isuf Bećiri: Da, imali smo Titovu sliku, [zastavu] rudnika “Trepče”, tu Titovu sliku smo stavili ispred, kao mi volimo Tita.

Anita Susuri: Dok ste pešačili, da li ste posmatrali atmosferu, kako su drugi ljudi reagovali kad su vas tako videli? Jer ste dosta pešačili.

Isuf Bećiri: Oni su nam se pridružili... samo su nas gledali, posmatrali su nas, većina nam se pridružila. Izvinite, bili smo sa onim pocepanim čizmama, stvarima, skoro svi bos. Ali je tu bilo neke volje.

Anita Susuri: Da li vam je palo na pamet da ćete do Prištine stići peške?

Isuf Bećiri: Ne samo do Prištine, nego i do Bugarske bih išao, jer smo imali neko, neko zadovoljstvo. Jer je Sloba [Slobodan Milošević] održavao svakodnevne mitinge na Kosovu Polju, onda smo mi tamo otišli i tražili da sklone ovu četvoricu, nismo uspeli. Onda smo se vratili posle ponoći, onda...

Korab Krasnići: Da li se sećate kojim putem ste došli iz Starog Trga...

Isuf Bećiri: Od Starog Trga do Mitrovice, za Vučitrn, i tada smo direktno preko magistrale išli.

Korab Krasnići: A kako se danas sećate tog dana, šta se sve desilo tog dana? Kako ste ustali ujutru, o čemu su rudari razgovarali?

Isuf Bećiri: To sad...

Korab Krasnići: Šta ste radili usput, kad ste tamo stigli, jel ste bili umorni?

Isuf Bećiri: Slušaj, slušaj, mi smo bili umorni, ali kad smo krenuli, ja sam radio u prvoj smeni, oni iz treće smene su pošli u radnoj odeći, nisu se ni presvukli, i sad “Šta hoćete?” “Idemo u Prištinu”. Ko je mogao, presvukao se, ko nije mogao, bio je u odeći u kojoj je došao od kuće, i pošli smo u Prištinu.

Korab Krasnići: U kojoj smeni ste vi bili?

Isuf Bećiri: Bio sam u prvoj.

Korab Krasnići: Čim ste stigli na posao...

Isuf Bećiri: Čim sam stigao, presvukao sam se u radnu odeću i krenuli smo za Mitrovicu.

Korab Krasnići: Ko vam je rekao da ćete krenuti u Mitrovicu...

Isuf Bećiri: Pazi sad...

Korab Krasnići: ...imali ste cilj, mobilisali ste se, bili ste velika grupa, o čemu ste pričali?

Isuf Bećiri: Bili su ti rudari, oni su bili stariji, i mi smo ih slušali.

Anita Susuri: Izašao je... Znam da nam je i Džafer Nulji rekao da je Burhan [Kavaja] izašao i rekao vam: "Krenite! Idemo u Prištinu".

Isuf Bećiri: Da, Aziz i Burhan su nas podržavali, podržavali su nas da odemo.

Anita Susuri: A sad ne znam, da nije bilo njih...

Isuf Bećiri: Ne, mi bismo opet išli, ne bismo stali. Samo što smo imali njihovu podršku. nismo bili tamo. Jer je Burhan Srbiji zaustavio, zaustavio je proizvodnju, zaustavio je to, i onda su ga uhapsili, i tako.

Anita Susuri: A kada ste stigli u halu, da li se sećate ko je govorio od vas rudara, a ko od vođa?

Isuf Bećiri: Zaboravio sam od rudara, samo znam da se niko od zvaničnika koji su bili na funkciji nije usudio da nam se obrati, osim Kaćuše Jašari, pozdravljam je, poštujem je. Došla je da nas podrži, mi smo tražili da smene ovu četvoricu. A oni drugi nisu došli, samo je Remzi Koljgeci izašao na putu, "Nemojte, jer deca..." "Ne interesuju nas ni deca ni niko". Izašla je i policija, mi smo prošli kroz njive i opet izašli na asfalt.

Anita Susuri: Dakle, vi niste prošli kroz kordon?

Isuf Bećiri: Ne, nismo, samo smo izašli i prošli kroz njive i onda opet na asfalt.

Korab Krasnići: Jeste li razgovarali s policijom?

Isuf Bećiri: Ne, nisu nas dirali, sad ne mogu da kažem {stavlja ruku na srce}, nisu nas dirali. Onda je došla druga smena, treća, i napunilo se. Kao da su iz zemlje izlazili. Nikada neću zaboraviti, još uvek čujem tu buku ljudi, bilo ih je sa svih strana sale, mnogi su pričali.

Korab Krasnići: Jel su držali govore?

Isuf Bećiri: Da, držali su...

Korab Krasnići: Jel se sećate šta su tamo govorili?

Isuf Bećiri: Pa da ovi daju ostavke, ova četvorica da daju ostavke. Zašto da sklanjaju kadrove, zašto da teraju intelektualce u prevremenu penziju.

Korab Krasnići: Jel se pominjao Ustav?

Isuf Bećiri: Ustav '74, da, da se ne menja, da ostane deo Saveza tadašnje Jugoslavije.

Drugi deo

Anita Susuri: Šta se desilo posle ovih marševa, vi niste uspeli...

Isuf Bećiri: Nismo, vratili smo se...

Anita Susuri: Kako se nastavio vaš posao? Jel policija došla da vas ispituje? Mislim da jeste?

Isuf Bećiri: Da, onda su pričali: "Isuf je špijun", mi nismo smeli ni međusobno da pričamo. Jer ih je tada Srbija terala, Albanci koji su bili prodate duše Srbiji. "On je špijun, on je špijun", veruj mi da sam radio s nekim i nisam smeo, toliko da... I onda je SUP, UDB-a: "Ovaj je špijun, onaj je špijun, on je špijun" kako bi nas plašili. Onda smo polako saznali da nema šanse da svi budemo špijuni.

Anita Susuri: Probudili su sumnju u vas...

Isuf Bećiri: Probudili su sumnju između rudara. Rudari su se opet ujedinili 28. [20] februara 1989, mi koji smo bili u prvoj smeni odlučili smo da ne izađemo. Sedeli smo tu, oko jedan sat su posle javili Burhanu i Azizu da ne izlazimo iz rudnika, tako i tako.

Anita Susuri: Pre nego što ste se zatvorili... to je bilo 20. februara?

Isuf Bećiri: Da, 20. februara.

Anita Susuri: A pre nego što ste se zatvorili...

Isuf Bećiri: Prva smena.

Anita Susuri: Vi ste bili u prvoj smeni?

Isuf Bećiri: Da, u prvoj, ostali smo u rudniku.

Anita Susuri: Vi ste ti koji su odlučili: “Ostajemo ovde”?

Isuf Bećiri: Tako je, svi rudari su otišli u osmi i deveti [horizont], svi su se okupili u osmom jer je bio najglavniji, osmi i deveti. U osmom horizontu.

Anita Susuri: Pre nego, pre nego što ste doneli tu odluku, jel se pričalo o tome, jel bio neko ko je to organizovao?

Isuf Bećiri: Da, bilo je organizatora, samo su nas zvali telefonom: “Halo”, bio je kao kućni telefon [fiksni], “Ne izlazimo”, ali nisu govorili svoje ime. Mi smo tu ostali.

Anita Susuri: Vi niste znali ko je to?

Isuf Bećiri: Ne, samo smo rekli: “Ne izlazimo” i nismo izašli.

Anita Susuri: I šta ste vi mislili kad je došla ta vest?

Isuf Bećiri: Radovali smo se, bilo je neko zadovoljstvo, to vreme se nikad više neće vratiti. Mi smo skoro umrli od gladi, žao mi je...

Anita Susuri: Šta ste vi uradili, ostavili ste alat...

Isuf Bećiri: Kad sam video jednu sliku posle rata, 70 posto ih je preminulo (plače), 30 nas je ostalo. Bolje da i mi umremo, veruj mi da sam plakao. Srbi su iscepali tu sliku, bila je u sali tu. Kad smo se vratili posle rata, bila je ta slika kad smo bili u štrajku, kad sam je video, plakao sam. Mnogo mi je bilo žao, jer 70 posto je umrlo. Mislili smo da će biti bolje posle rata, ali još je gore.

Anita Susuri: Kakav je bio taj prvi dan štrajka?

Isuf Bećiri: Sećam se da je bilo nezadovoljstva, bilo je gore za nas koji nismo pušili, gore je bilo za nas koji nismo pušili, jer su nam oči pocrvenele. Bilo je umornih ljudi, mislio si da će tu da umre ali nije hteo da izađe. Onda se čovek navikne, navikne se čovek. Onda smo ostali tu, sedeli...

Anita Susuri: Vi ste tu ostali osam dana, niste uopšte izlazili?

Isuf Bećiri: Ostao sam osam [dana] uopšte nisam izlazio. Kad sam prvi put izašao, onda kad smo izašli, pokrili su nam {pokriva oči rukama} oči jer...

Anita Susuri: U kom horizontu ste bili?

Isuf Bećiri: Ja sam bio u devetom.

Anita Susuri: Deveti je bio glavni?

Isuf Bećiri: Osmi je bio glavni.

Anita Susuri: Aha, osmi.

Isuf Bećiri: Osmi je bio, mi smo bili u devetom, vazduh je bio, ako hoćeš istinu, vazduh je bio malo bolji u devetom, u osmom je bilo malo teže, malo teže. Dolazili su Aziz i Burhan, dolazili su u rudnik: "Jel ste umroni?" Stalno smo plakali, svi smo plakali.

Anita Susuri: Kad ste doneli odluku da ne puštate svakog u rudniku? Puštali ste da dolaze samo određeni ljudi.

Isuf Bećiri: Pa tu su formirali grupe, formirali su grupe, oni su pratili liftove, sve to. I nisu svakog puštali da ulazi, formirale su se grupe, sa doktorima, sa svima. Ko je bio sumnjiv, nisu ga pustili.

Anita Susuri: Kako se posle nastavilo? Prvi dan ste nam rekli da je vladala neka radost...

Isuf Bećiri: Neko zadovoljstvo.

Anita Susuri: Neko zadovoljstvo. Ali kako se posle nastavilo, da li ste bili umorni?

Isuf Bećiri: Pa malo smo se umarali, bili smo malo, onako, nervozni, znaš. Neka nervoza da li da ostanemo ili da izađemo iz rudnika.

Anita Susuri: Kako je bilo s hranom, na primer, kažu da je to bio štrajk glada, ali i da je bilo hrane?

Isuf Bećiri: Ostali smo jedan dan i jednu noć, ili dve, ostali smo bez [hrane]... Donosili su hranu, znaš, krišom su donosili hranu.

Anita Susuri: Jeli ste?

Isuf Bećiri: Da, jeli smo dobro.

Anita Susuri: A kako je bilo, na primer, za održavanje higijene?

Isuf Bećiri: Za higijenu bile su one, izvini znaš, bilo je WC, kupatilo, WC smo imali. Bilo je vode.

Anita Susuri: O čemu ste razgovarali?

Isuf Bećiri: Razgovarali smo i odlučili da niko živ neće izaći, ne, bez tih ostavki. I tu smo ostali osam dana i osam noći. Neki su se razboleli, silom su ih terali napolje, hteli su tu da sede bolesni, neki umorni starci, nisu hteli da izađu. Izlazili su napolje, uzimali neke lekove, i opet su se vraćali u rudnik.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam, htela sam da vas pitam dok ste bili unutra, šta ste primetili kod ostalih kolega? Da li se neko razboleo, nije mogao da podnese? Jel ste videli tako nešto?

Isuf Bećiri: Ambulanta je bila tu za one koji su se razboleli. Nekima je bilo jako loše, a vratili bi se, neki su ostali, tu je bila ambulanta. Sada samo da se razumemo, pomirenje krvne osvete je počelo unutra, u rudniku. Prišao je čovek i rekao: "Opraštam krv rudarima 'Trepče'". Imao je krvnu osvetu, neko mu je ubio člana porodice, oprostio je. Bilo je žena koje su došle i darovale svoje zlato. Došao je čovek, doneo svoju kravu, vezao je za kapiju. Dolazila je pomoć sa svih strana, imali smo podršku od svih, od svih na Kosovu, mislim, od strane Albanaca. Od studenata, onda su se i studenti zatvorili tamo na fakultetu, počeli su štrajk gladu kao rudari, nisu ni oni jeli.

Anita Susuri: Kako su vama stizale ove vesti?

Isuf Bećiri: Bili su oni (smeje se), organizatori: "Situacija je dobra, ostanite jer je situacija dobra", ostali smo. Onda su kao dali ostavke, lagali su nas.

Anita Susuri: I vi ste tražili, odnosno grupa rudara koja je organizovala štrajk je tražila da Milošević tu dođe.

Isuf Bećiri: Da, da dođe Milošević, Rahman Morina.

Anita Susuri: On nije došao, došao je Šuvar...

Isuf Bećiri: Jeste, Stipe Šuvar je došao.

Anita Susuri: Jel ste vi bili tu kad je pričao?

Isuf Bećiri: Nisam bio tu, čuo sam o tome, kad je govorio neki rudar, rekao mu je: "Ti nisi rudar, ti si neki advokat". Bio je Murselj Haziri, sada je u inostranstvu, kad je pričao, rekao je: "Ne, ti nisi rudar, ti si neki advokat", toliko dobro je govorio, Stipe Šuvar.

Anita Susuri: On je tada rekao da se brani Jugoslavija. A kakva je bila komunikacija vas rudara unutar horizonta, da li ste se kretali?

Isuf Bećiri: Telefonom, a i bilo je liftova, išli su od devetog na osmi.

Anita Susuri: Da li je neko promenio horizont na kome je bio?

Isuf Bećiri: Pa sad, ako bi neko ko ranije nije bio tu došao da bude tu, ne bi mu dopustili. Jer su mislili da je sumnjiv.

Anita Susuri: Jel bilo sumnjivih?

Isuf Bećiri: Bilo je, bilo je.

Anita Susuri: I šta se desilo?

Isuf Bećiri: Ne bi mu dopustili da bude u rudniku. Ako su sumnjali, nisu mu dozvolili da ostane u rudniku.

Anita Susuri: I onda, dakle, rekli ste da je većina bila na osmom horizontu...

Isuf Bećiri: Da, većina je bila na osmom.

Anita Susuri: Jel ste приметili kad je neko dolazio, da li je tu bilo... kako ste saznali? Da li se čulo?

Isuf Bećiri: Ne, jer tu ima 60 metara, ne čuje se. Samo bi neko došao: "Došao je ovaj, otišao onaj". Najviše su bili Aziz i Burhan, išli su na svaki horizont.

Anita Susuri: Šta ste vi mislili, da li će uslovi biti ispunjeni?

Isuf Bećiri: Mi smo mislili da, da, Rahman Morina i ostala trojica, ali lagali su nas, samo su doneli papir, lagali su nas.

Anita Susuri: Da li ste se obradovali kad je došao taj papir, kako ste to doživeli?

Isuf Bećiri: Pa nismo ni bili srećni, ni... jer smo izašli, a prevarili su nas, mi smo izašli. Čim smo izašli tu u restoranu, te noći su počela hapšenja.

Anita Susuri: A da li ste vi bili povređeni, većina ljudi kaže da su imali povrede po telu, bilo im je loše, kako je vama bilo?

Isuf Bećiri: Ne, samo oči, oči su mi pocrvenele, od očiju, onda sam malo bio na nervnoj bazi. Da nije bilo provetravanja, mi bismo umrli tu, jer su morali da paze na struju i vazduh. Vazduh je najbitniji, tu ne možeš da budeš bez vazduha.

Anita Susuri: Dakle, vi ste imali problem sa očima i na nervnoj bazi.

Isuf Bećiri: Da, oči su mi bili crvene.

Anita Susuri: Možda ste se umorili ili ste bili pod pritiskom?

Isuf Bećiri: Da, umoran sam bio. Spavali smo na zemlji, na nekim daskama na zemlji, na zemlji.

Anita Susuri: Kakva je to zemlja, jel to kamen?

Isuf Bećiri: Kamen, kamen. Tu nisi imao kud, bilo je puno ljudi, nisi imao gde, tu smo sedeli na zemlji, naslonili bismo se jedan na drugog.

Anita Susuri: I kada ste izašli, prvo ste imali zavoje...

Isuf Bećiri: Imali smo, čim smo izašli iz lifta, bili su doktori, sestre, naši doktori, bili su doktori tehničari, zatvorili su nam oči, izašli smo i ništa nismo videli, čim smo izašli u restoranu smo pili supu. Mi smo tada mislili da su podneli ostavke, i da će biti dobro. Otišli smo i skinuli tu odeću, očistili se, došli smo kući. Pratili smo televiziju, tada smo imali crno-beli televizor (smeši se), kad smo sutradan otišli, preduzeli su teške mere. Nije bilo telefona, odveli su rudare, Aziza, Burhana, 14 ljudi. A sada neki rudari, svih 1300 rudara koji su bili u rudniku su bili kažnjeni. Ko je poslat Srbima, dobio je 60 dana zatvora, ko je poslat Albancima 40. Znači da mu je albanski sudija dao 40 dana zatvora, 20 dana manje, a Srbi su im dali 60 dana.

Anita Susuri: Jel vam odluka stigla kući ili gde?

Isuf Bećiri: Da, kući, odluka je stigla kod nas kući. Ja sam bio kod sudije, bio je Srbin, pričao je srpski, *Daga-daga-daga* {onomatopeja}, ja sam samo sedeo tu. A jedan koji je preminuo, Hadža iz Muhadžere, bio je ispred mene, ona Srpkinja je govorila, a on je podigao dva prsta, a ona Srpkinja priča, *taka -taka* {onomatopeja}. Rekao mu je 60 dana, rekao mu je na srpskom 60 dana, i izašao je.

Anita Susuri: Jel ste vi dobili 60 dana?

Isuf Bećiri: 60 dana, da.

Anita Susuri: 60 dana ste bili u zatvoru?

Isuf Bećiri: Da.

Anita Susuri: Kako su prošli ti dani?

Isuf Bećiri: Pa, bilo je i malo Albanaca tada, nisu nas... Mehmet Ajeti je bio direktor zatvora u Mitrovici, bili smo u nekoj baraci, terali su nas da pomalo radimo, bilo je malo Albanaca, ali ne...

Anita Susuri: Znam da je zatvor u Mitrovici bio loš.

Isuf Bećiri: Mi smo bili u baraci, oni teški zatvorenici su bili u zatvoru, a mi smo bili u nekim lošim barakama, mi nismo bili onamo.

Anita Susuri: Možda su hteli da više vrše psihološki pritisak na vas, zar ne? Ispitivali su vas non-stop...

Isuf Bećiri: Da, "Zašto, ko je, gde je?" Svako jutro sam morao da se postrojavam tamo. Dolazili su oni direktori: "Da li su vas saslušali, ima li problema, ima li...".

Anita Susuri: Znam da nisu uhapsili sve rudare da ih strpaju u zatvor?

Isuf Bećiri: Da, neki su se pazili.

Anita Susuri: Kako se vama desilo?

Isuf Bećiri: Čim sam otišao do Mitrovice, uhapsili su me.

Anita Susuri: Išli ste nekim poslom...

Isuf Bećiri: Da, poslom. Samo je pogledao po autobusu, Isuf Bećiri, i pitao je onoga kroz radio vezu: "Dovedi ga!" Pravo u zatvor.

Anita Susuri: Šta ste vi mislili?

Isuf Bećiri: Ništa bogami, ne, nisam se uplašio, nisam se uplašio (smeje se).

Anita Susuri: A kada ste stigli tamo?

Isuf Bećiri: Bilo ih je puno, puno, puno, puno ih je bilo. Bili su neki za lakša dela, jer mi nismo bili za onaj teški zatvor.

Anita Susuri: Da li znate od ovih rudara koje su uhapsili, koliko njih su osudili na 60 dana?

Isuf Bećiri: Pa, bogami, više od pola, da. Neki su otišli u inostranstvu, njih nisu mogli da uhvate.

Anita Susuri: Nakon što ste odslužili te dane... izvinite, pre toga sam nešto drugo htela, niste imali kontakt s porodicom dok niste izašli...

Isuf Bećiri: Ne, mogli su da dođu da nas posete, da, mogli su da dođu da nas posete, jer je tu bila neka baraka, mogli su da dođu. Mogli su da dođu i pitaju: “Kako je?” Ušli bi tu, pitali: “Kako je taj i taj? Dobro?”. I njima je bilo teško, plakali su, tako kao mi.

Anita Susuri: Da li ste imali direktan razgovor sa njima [porodicom]?

Isuf Bećiri: Ne, samo su pitali, rekli su im da smo dobro i dovođenja. Nekome je umrla žena i nije otišao na sahranu. Jer smo tu dali obećanje da nećemo izaći.

Anita Susuri: A kako vas je dočekala porodica kad ste se vratili nakon štrajka?

Isuf Bećiri: Pa oni su plakali, plakao sam i ja. Hteli smo da bude bolje, a postalo je još gore.

Anita Susuri: A kad vas je policija uhapsila, porodica sigurno nije znala, kako...

Isuf Bećiri: Ne, ljudi iz autobusa su rekli da su me uhapsili: “Uhapsili su Isufa”. Doneli su mi stvari da se presvučem.

Anita Susuri: Kako vam je život tekao nakon zatvora, jel ste se vratili u “Trepču” ili šta se desilo?

Isuf Bećiri: Vratili smo se, ali bilo je nasilnih mera. Vratili smo se, vratili su nas, zvali su nas, cik-cak su nas zvali. Pozvali su nas i otišli smo, kada smo došli, doveli su prinudnog direktora Ćazima Šalju, onda smo se opet mučili.

Anita Susuri: Kakav je bio taj Ćazim?

Isuf Bećiri: Bio je direktor umesto Burhana.

Anita Susuri: Da li je bio bolji ili...?

Isuf Bećiri: Gori. Gori je bio.

Anita Susuri: Zašto, šta se, na primer, promenilo?

Isuf Bećiri: On nije trebao da dođe, on je bio direktor “Akumulatora”, on nije morao da dođe odatle kao prinudan direktor, uopšte nije morao da dođe: “Ne dolazim i dovođenja”. Onda, kad smo se mi vratili, kada je došao ovaj Ćazim, Srbi su postali direktori. Postali su direktori sa osnovnom školom, Albanci koji su završili rudarski fakultet su bili samo nadzornici, a oni direktori. I posao se promenio, kao da su nam oduzeli dah. Nismo toliko smeli... jer su bile prinudne mere. Ali nije bilo proizvodnje, nismo proizvodili. Kada su uhapsili ovih 14, 62 rudara je ponovo ušlo u štrajku, 62 rudara je bilo u štrajku.

Anita Susuri: To je bilo '90?

Isuf Bećiri: Ne, ne to je '89, kada su Burhan i Aziz bili u zatvoru, 62 rudara su ponovo stupila u štrajk.

Anita Susuri: Koje godine, '90. ili odmah?

Isuf Bećiri: Ne odmah, odmah nakon, nakon dva meseca, 62 rudara je stupilo u štrajk.

Anita Susuri: Jel ste i vi bili tu?

Isuf Bećiri: Ne, ja nisam {stavlja ruku na srce}, kad nisam bio ne mogu da kažem da jesam.

Anita Susuri: Oni koji su štrajkovali, jel su imali neku podršku, šta se desilo?

Isuf Bećiri: Nama nisu dopustili da uđemo kroz kapiju, blokirali su nas. Samo oni koji su radili na pumpama, te pumpe uklanjaju vodu iz rudnika, ti radnici su sakrili malo hrane ispod odeće {dodiruje telo}, ispod radne odeće da bi im odneli malo hleba. Jedan moj brat od tetke je bio u tom štrajku, pitao sam ga: “Bajrame, kako ste prošli tih tri-četiri dana?” Rekao je: “Jeli smo so. Malo”, izvini: “soli i vode”, rekao je: “ništa te ne drži sitim više od soli”. Pričam o drugom štrajku, jer tada nisu imali ništa: “Samo soli i po malo vode smo pili”, tako mi je rekao: “tako smo prošli”.

Anita Susuri: Oni su tu ostali dva-tri dana, koliko?

Isuf Bećiri: Ostali su tri dana, onda su im s leđa upali specijalci, s Albancima, i izbacili su ih odatle.

Anita Susuri: Izbacili su ih.

Isuf Bećiri: Da, odveli su ih direktno u zatvor.

Anita Susuri: Sve koji su bili tu?

Isuf Bećiri: Da, odveli su ih direktno u zatvor, autobusom su ih odveli.

Anita Susuri: Da li možda znate šta se posle desilo s njima?

Isuf Bećiri: Onda su ostali tamo, i oni su ostali neko vreme u zatvoru.

Anita Susuri: I rad se više nije nastavio?

Isuf Bećiri: Ne, onda smo mi opet radili. Radili smo...

Anita Susuri: Koliko?

Isuf Bećiri: Zaboravio sam koliko. '88 -'89. Ne znam sad...

Anita Susuri: Početak '90.

Isuf Bećiri: Početkom '90, kad smo otišli bila je masa ispred kapije, došli su specijalci, prozivali su nas po imenu: "Ovaj može, ovaj ne može", mi smo rekli: "Ili svi ili niko". Koga god su prozvali, na primer Isuf Bećiri, nije otišao. Oni koji su radili na pumpama nisu išli, rekli smo: "Ili svi ili niko" i...

Anita Susuri: Da li su vas zvali?

Isuf Bećiri: Ne, ne, nisu me zvali. Samo one koji su radili na pumpama i oni nisu otišli, vratili smo se, mislim da je bio osmi, u avgustu je to bilo, i onda smo bili jedanaest godina bez posla. Bilo nam je teško. Bilo je ljudi koji su rekli: "Ješćemo drveće i travu, ali nećemo raditi za Srbiju".

Anita Susuri: Šta ste radili tih godina?

Isuf Bećiri: Kažem ti, bavili smo se stočarstvom i prodavali smo drva. Opstali smo, bilo nam je teško ali smo opstali, nisam nikad uzimao pomoć. Imali smo krave, malo drva, hoću da kažem da smo nekako preživeli. Mučili smo se, vozili smo drvo, milicija nam je uzimala. Čim bismo išli u Mitrovicu, Srbi su nam uzimali, uzimali su i od drugih i tako. Jedno drvo su uzimali, drugo su nam ostavljali.

Anita Susuri: 90-ih je i sindikat imao neka organizovanja.

Isuf Bećiri: Sindikat, da.

Anita Susuri: Znači, "Porodica pomaže porodici", da li ste bili deo toga?

Isuf Bećiri: Ne, nisam bio, nisam uzimao pomoć. Sad...

Anita Susuri: Mislim da li ste se bavili...

Isuf Bećiri: Ne, nisam nikad primao pomoć.

Anita Susuri: ...sindikatom?

Isuf Bećiri: Ne, nisam se bavio sindikatom, niti sam ikad uzimao pomoć. Jer znaš, mi smo mogli da preživimo, nije mi trebalo. Bilo ih je iz Preševa, Bujanovca, Medveđe i sve, Dečana, Peći, sve te porodice iz ovih krajeva su pomagale porodicama [rudara].

Korab Krasnići: Sindikat je pomalo organizovao neke sezonske poslove, da li ste vi nekad učestvovali?

Isuf Bećiri: Da, vodili su ih tamo, vodili su ih tamo. Ne, ja nisam išao.

Korab Krasnići: Niste išli?

Isuf Bećiri: Ne, jer da te ne lažem, čuvao sam svoju stoku. Onda smo u jesen prodavali suvo meso, nešto... tako smo se snalazili. Ali da smo se mučili, mučili smo se.

[Ovde se intervju prekida]

Isuf Bećiri: Onda je policija zvala '96, '97. Prvo su zvali mog oca u policijsku stanicu i otišao je, kad je otišao, kao starac, rekli su mu: "Jel si doneo pušku?", "Ne", "Jel si doneo pištolj?", "Ne". Rekli su mu: "Moraš da doneseš", "Bogami nemam. Ubi me ako hoćeš, ali nemam". Mislili su: "Kako da tučemo starog čoveka", nisu ga tukli. Onda su mu rekli ovi što su sarađivali sa Srbijom: "Dovedi Isufa". I otišli smo, kad smo stigli u [policijsku] stanicu u "Trepči", kad smo tu stigli, sećam se kao danas, nikad neću zaboraviti. Stigli smo tamo, tukli su jednog čoveka. Još gore je kad nekog drugog tuku, tukli su ga ko stoku.

Stigli smo tamo, kad smo ušli, stražar je rekao: "Lične karte", dali smo mu lične karte, bio sam s jednim rođakom. Kad smo stigli, seli smo tu, prozvali su ih, ispitivali ih, tukli ih, a nas nisu. Taj rođak mi je rekao: "Isufe, šta će biti s nama?" Rekao je: "Ili ćemo se izvući, ili..." rekoh: "Nećemo se izvući", rekao sam: "Nas čuvaju da nas tuku za kraj". Ostali smo tu sat vremena, oni su pozivali druge, tu su došli neki ljudi iz Prištine, ladom. Neću nikad zaboraviti, došli su neki u civilu, milicajci u civilu. "Dobar dan - dobar dan", taj rođak je bio stariji od mene, imao je oko 65-60 godina, ustao je, taj rođak, ja nisam uopšte ustao jer sam znao da su došli zbog nas. "Dobar dan", "Dobar dan", on reče: "Dobar dan", ja ništa, niti sam ustao, niti...

Otišao je tamo, uzeo lične karte, naše lične karte i: "Pođite sa nama". Ušli smo, rođak na prednje sedište u ladi, ja iza, i ona dva policajca u civilu. Čim smo stigli tamo, rekao je... prolazili smo pored

kapije “Trepče”, rekao mi je: “Ti” rekao je: “Ti si rudar a?” Rekao sam: “Da”. I čim smo stigli do Tunela počeli su pomalo laktovima [da me udaraju]. Na srpskom mi je rekao: “Zgazićemo vas kao mrave”. Ja sam čuvao stražu s puškom na ruci, već ‘96, ‘95, s puškom sam čuvao stražu. Jer su se već formirale one ilegalne grupe, čuvali smo stražu i hteli smo da ciljamo na policiju.

Čim smo tamo stigli, odveli su nas na treći sprat, nikad neću zaboraviti, dali su nam da sednemo udaljeni jedan od drugog, rekli su: “Sedite ovde”. Sedeli smo tu, tukli su druge ljude, jako su ih tukli. Kao u “Trepči”, kao u Mitrovici su ih tukli, *bau-bau-bum-bum* {onomatopeja}. Sedeli smo tu, rekli su: “Ajde ti deda”, rekao je njemu: “Ajde, da ti nije možda ovde hladno”, odveli su ga gore, ja sam ostao još jedno deset minuta, nakon deset minuta jedan mi je rekao: “Ajde i ti, i tebi je možda hladno”, rekao sam: “Ne, dobro mi je”, rekao je: “Možda ti je hladno”. Kad sam ušao, tu je bila neka mala, dugačka soba. Dvojica iza mene, i još dvojica ih je bilo u toj sobi, tu.

Ja: “Dobar dan”, kaže: “Nema više dobar dan”, rekao je: “*Dobar dan*”. Rekoh: “Pa normalan čovek mora da priča svoj jezik”. I šutnuo me je u leđa {pokazuje iza sebe}, ovaj drugi me je šutnuo ovde {dodiruje stomak} u stomak, rekao sam: “Zalepio si mi na leđa”. Tu su me tukli *ababa* {onomatopeja}, tu ih je bilo puno. “*Pušku? Pištolj?*”, tražili su mi pištolj. Zakleo sam se sam sebi, nikad neću zaboraviti. Rekao sam: “Samo da me ubiju, inače im neću dati”. Ovako bih im dao, jer bi kupio i drugu, ali rekoh: “Kad me već tuku bez pitanja, nek me i ubiju, neću im dati”.

“Sedi”, ja sam sedeo, onda su razni dolazili: “Ustani, dolazi kapetan”, ja nisam znao da li je to kapetan ili neki kelner, i onda *klapa-klapa* {onomatopeja}, tukli su me. I žene, jedna žena je htela cvet da mi stavi u usta, rekao sam joj: “Molim te skloni se, znaš kakvi smo mi Albanci”, kad bih je jednom šutnuo... ali... Otvarala je prozor i rekla: “Skoči, skoči”, a bile su žice na prozoru: “Skoči dole”. Rekao sam: “Skoči ti”, odmah tuča *ababa* {onomatopeja}. Rekli su mi: “Izađi napolje!” Kako da izađem kad me je sve bolelo, celo telo u ranama. Čuo sam i kako su druge tukli, *ab-ub-bab-bub* {onomatopeja}. Video sam da su jednog čoveka opekli sa žicama od grejalice, mene nisu. Opekli su čoveka tim žicama. Opet sam tu ušao: “Jel si se predomislio?”, rekao sam: “Davno sam odlučio da nemam [pušku]”.

Tu su me uhvatili {hvata se za kosu}, imao sam dužu kosu, uhvatili su me za kosu, i glavom o sto, glavom o fotelju. Nikad u životu, pao sam s trešnje, pao sam s konja, znaš, nikad u životu mi nije išla krv iz ušiju, ali tu da. I oko pola četiri, četiri, nismo ni znali koliko je sati, ja sam znao ko me je doveo, znam ko me je izdao, ali Bog {pokazuje prstom gore} neka mu sudi {pomera se s mesta}. Rekao sam: “Da imam pušku, ubio bih ga.” “Ubij ga”, rekli su mi: “Dođi, tri dana budi u zatvoru” pomenuo sam im imena jer sam znao ko me je... Rekao je: “Ubij ga”, rekao je: “dođi na tri dana u zatvoru i pustićemo te”. Rekoh: “Ne, da imam pušku, ubio bih ga”, ali rekao sam mu: “On ne sme da mi dođe u kuću jer ću uzeti vile i...”, to su гвозdene vile, “probošću ga vilama”.

Anita Susuri: On je bio Albanac?

Isuf Bećiri: Albanac, kako da ne, mnogo ih je bilo koji su sarađivali, kako da ne. Više je trebalo da se čuvamo od Albanaca nego od Srba. Dva dana su me tukli, nisam priznao, znali su da se formira vojska. Video sam ih '93. dok sam čuvao krave, video sam našu vojsku, bez amblema {dodiruje ruku}. Rekli su mi ššš {onomatopeja} {stavlja prst na usta}. Rekao sam bratu, rekoh: "Brate, slušaj šta ću da ti kažem, hoću nešto da ti kažem", rekoh: "formirala se naša vojska", "Zakuni se u Boga", rekoh: "da nećeš nikome da kažeš", rekao sam: "formirala se vojska".

Nismo nikome rekli. I '96, '97, '98. se formirala vojska, brigada, nisam mogao ni da jedem ni da pijem od uzbuđenja, mislio sam da to neću nikad dočekati. Otišao sam, odneo sam pušku sa sto fišeka, imao sam svoju pušku, otišao sam kao dobrovoljac, rekli su mi: "Idi kući, čim se sve formira..." i otišao sam. Rekao sam: "Žao mi je..."

Anita Susuri: U ovom kraju je bila brigada Mehe Uke?

Isuf Bećiri: Mehe Uke, da {pokazuje prstom iza sebe}.

Anita Susuri: Gde su se oni nalazili?

Isuf Bećiri: Mi smo bili...

Anita Susuri: Kako ste saznali gde se oni nalaze?

Isuf Bećiri: Ko?

Anita Susuri: Kako ste vi, na primer, saznali gde se oni nalaze?

Isuf Bećiri: Ko, Srbi?

Anita Susuri: Ne, ne, nego brigada.

Isuf Bećiri: Brigada, pa oni su prolazili ovuda s džipovima, maskama. Ovuda su prolazili i onda su nas pozvali u školu. Pozvali su nas u školu i ja sam znao, uzeo sam pušku, puška mi je bila zamotana, fišeci. Odneo sam im, rekao sam: "Evo je puška, evo su fišeci", rekoh: "i ja ulazim u taj komplet". Rekli su: "Ne, daj mi samo pušku". Oni su imali dosta informacija kakav sam ja, onda su nas zvali i otišao sam. To mi je bilo zadovoljstvo, dao sam mesa, sira, sve... Žena je mesila, snajka, majka, sestra, ali žao mi je što nismo prolili krv.

Oni su se vozili u džipu sa maskama: "O Bajgoro!" [nadimak] "Molim?!" "Koju [kravu] ćeš da nam daš?" Rekao sam im: "Samo biraj". Imali smo puno krava, neću da... evo ljudi su živi. Rekao je: "Ovu" {pokazuje rukom}, zaklali smo je i dali im. Tu je moj brat rekao: "Zaklaćemo kravu i daćemo im", i

zaklali smo je, spremili, nešto malo smo za sebe zadržali, jer razume se i ukućani traže, a sve drugo: “Nosite” i tako.

Anita Susuri: Kakav je tokom rata bio ovaj vaš teren ovde? Jel ste bili tu?

Isuf Bećiri: Mi smo bili rezervni bataljon, s one strane vode nismo išli jer tamo su bile dve brigade 141 i 142, bio je Bekim Šuti, a ovamo je bio ovaj Husi, Husni Ahmeti.

Anita Susuri: Jel vaša porodica bila ovde posle rata?

Isuf Bećiri: Bili su tu, ali kad su nam spalili [kuću], otišli su u Vučitrn, bili su kod jedne porodice iz Bajgore, godinu dana su bili tamo.

Anita Susuri: A vi?

Isuf Bećiri: Ja sam sve vreme bio gore, gore.

Anita Susuri: Kako je tada bilo, kad su došli da vam spale kuću?

Isuf Bećiri: Pa kad su došli, kako da pred njih izađeš s jednom lošom puškom, s mokrim fišecima? Srbija je poslala 22 hiljade, ovde su došli iz dva pravca, iz Mitrovice i iz Podujeva, svi su... Prvo su granatirali, onda su ulazili, jer pešadija nije smela odmah da uđe.

Anita Susuri: I onda su vas proterali?

Isuf Bećiri: Proterali su nas.

Anita Susuri: Kako ste se osećali? Šta ste mislili, šta ste mogli da uradite?

Isuf Bećiri: Pa nismo imali šta da radimo, najvažnije je da ne umreš, imali smo stoku, sa sobom sam poneo samo malo soli i stavio {stavljja ruku unutar košulje} u džep, malo nešto, ako si imao soli mogao si nešto da uradiš. I bili smo u planini tri dana i četiri noći, samo smo jeli so i vodu, nismo imali šta da jedemo, eto tako smo sedeli. Onda se ponovo desilo, dakle u septembru prva ofanziva, jer su ovde kod nas bile dve ofanzive. U septembru su nam samo spalili [kuće] i otišli, a u proleće je bilo drugačije.

Anita Susuri: Dakle, '98. u septembru i druga ofanziva u proleće.

Isuf Bećiri: Da, bilo je proleće.

Anita Susuri: Kad je NATO počelo bombardovanje.

Isuf Bećiri: NATO, eh i NATO kad je krenuo bio sam jako srećan, imali smo radio vezu: “Gde su gađali?” Kad su gađali tamo u Nišu, bili smo jako srećni. Onda su srpski avioni ubili neke civile, u našoj školi su ubili neke civile, gađali su tu školu. Tamo u Popovu su ubili ne znam koliko civila.

Anita Susuri: To ste doznali preko radio veze.

Isuf Bećiri: Preko radio veze da, da, preko radio veze. Imali smo te frekvencije, Srbe smo zvali mravima, posmatrali smo, morali smo one komandante da... Mi koji smo išli u vojsku u Jugoslaviji, znali smo pomalo o njihovoj snazi, oni su bili mladi, jedan iz Bajgore je poginuo s 18 godina, Bajram Musa.

Anita Susuri: Da li ste se ikada suočili, lice u lice...

Isuf Bećiri: Da, to nikad neću da zaboravim, samo sam čuo Srbe kako viču: “Moram da ga ubijem”, nismo mogli da izdržimo, imali smo jednu akciju i pobegli, jer nismo mogli, ni danas ne možeš.

Anita Susuri: Šta se desilo?

Isuf Bećiri: Mi smo išli, bili smo rezervni bataljon, išli smo i opkolili ih, bili smo stariji, dakle rezervni bataljon, znači mi kao stariji smo išli i posmatrali vojsku po nedelju dana, desert dana. Posmatrali smo kuda ulaze, kuda izlaze, gde drže stražu. Oni drugi stražari su bili mlađi, oni su bili za akcije, a mi da ih opkolimo i da posmatramo kuda se kreću. Rano ujutru smo ih posmatrali i onda su oni samo krenuli u akciju, mi smo ih čuvali, a oni su izlazili: “Gde su, gde su?” Oni su tamo upali i za 20-30 minuta smo morali da se povučemo.

Anita Susuri: Gde si bio i kako si saznao da se rat završio?

Isuf Bećiri: Mi smo bili ovde kod Parduza kako mi to zovemo, imali smo radio, jedan drug tu je imao neki radio, i te noći nisu hteli da gađaju, jer smo videli kako je avion leteo tu gde je bilo Srba. Jer kada je leteo avion, Srbi bi uzimali motku i {podiže ruke u vis} neki beli mantil i čaršaf, kao da se predaju. Onda su njih preskakali i bacali na nas.

Onda su nam Englezi dali pomoć, hvala im {pomera se s mesta}, i ja sam muzao krave ceo rat. Muzao sam krave, pravio sir, Englezi su nam dali seme za papriku, spremao sam, i jeo sam. Ko je hteo mogao je da pije mleko iz tegle, mleko bih prokuvao i ko je hteo, pio je mleko.

Anita Susuri: Interesuje me kako ste nastavili život posle rata, kažete da su vam spalili kuće, kako se nastavilo sa radom? Životom? Kako je sve to išlo?

Isuf Bećiri: Pa onda su Srbi otišli, mi smo se radovali. Otišli smo u “Trepču” jer su Srbi radili sve do posle rata. Francuzi [KFOR] su se kretali njihovim putevima, Srbi su otišli. Otišli smo i rekli: “Hvala Bogu što su Albanci preuzeli”. Već 20 godina, 21 godinu oni su krali rudu, pare nisu krali.

Anita Susuri: Jel ste vi otišli odmah posle rata?

Isuf Bećiri: Da, da.

Anita Susuri: U kakvom stanju je bila “Trepča”?

Isuf Bećiri: “Trepču” smo zatekli, pokupili su rudu, razume se da su pokupili onu bolju rudu, to su uzeli. Ali posle rata je postalo još gore.

Anita Susuri: Ja sam čula da je i po kancelarijama bilo nekih tragova, na primer...

Isuf Bećiri: Bilo je.

Anita Susuri: ...da su mučili ljude.

Isuf Bećiri: Bilo je, bilo je tragova, bilo je krvi, ženskih stvari, bilo je, izvini ali jako mi je teško, konopci kojima su ljude vezivali za radiator, bilo je i muških stvari, ženskih, dečijih papuča. Vrlo teško, vrlo teško {klima glavom}, vrlo teško. Našli smo, neko je našao i oružje, to su uzeli Francuzi, Srbi su imali oružje sa sobom.

Anita Susuri: Mislim da je posle rata bilo vrlo... “Trepča” je skoro bila poplavljena vodom...

Isuf Bećiri: Da, pumpe, blokirala se zbog vode, zbog pumpe, onda su došli oni koji su radili na pumpama, oni agistatori, oni koji se bave pumpama...

Anita Susuri: Jel ste vi tada ušli u rudnik? Jer kažu da su se plašili i zbog mina, zbog...

Isuf Bećiri: Nismo se plašili. Jedanaesti horizont je bio blokiran, tu su ona vrata za vodu {objašnjava rukama}, zatvoriš a voda ide tamo, skoro je prešlo na deseti [horizont]. Pumpe su bile na jedanaestom, ja sam radio kao pumpar tri godine, tu smo radili. Više smo se plašili za ta vrata da ne probiju i uđe voda. Jer su Srbi radili samo na desetom, tu su kopali samo najbolju rudu. Oni su imali kamione, nisu ništa gradili, znači samo su uništavali. Onda smo to maknuli, dakle otvorili smo i radili s pumpama da bismo izbacili vodu {diže ruku}, počeli smo da radimo, znate, tako, kao celo Kosovo, već 20 godina.

Anita Susuri: Kako se posla rata nastavio rad s Albancima?

Isuf Bećiri: Čim smo se vratili 150 maraka su nam dali, mi smo odlučili da radimo bez, dakle bez plate. Otišli smo i rekli hvala Bogu što smo se vratili da radimo. Otišli smo tamo, kad smo otišli, mislili smo da će direktor biti Burhan, tu sam bio kad su sklonili Burhana Kavaju, rekao je: “Tražićete me”. Izašao je do vrata restorana i rekao je: “Tražićete me”. Otišao je Burhan, a da je on danas tu, stvari bi bile bolje. Uzeli su ovi drugi, oni tako, uništilo se sve što je preostalo.

Anita Susuri: Do koje godine ste radili?

Isuf Bećiri: Još uvek radim.

Anita Susuri: Aha, da, da.

Isuf Bećiri: Radim još uvek.

Anita Susuri: Još uvek radite isti posao?

Isuf Bećiri: Već 20 godina sa pumpama, sad sam držač stabilizatora kod onih liftova, tu su i mašine, radim i kao agistator, i u bunaru, i sa liftovima. Postoje koševi koji drže rudu i dva liftova za ljude, jedan ide na dole, jedan na gore.

Anita Susuri: Kakva je razlika na primer, vi nam možete reći jer ste tu od 70-ih... sigurno imate ideju kako je sve to proteklo, ta promena od 70-ih do danas, kako ste vi videli tu promenu?

Isuf Bećiri: Najbolje je bilo, za gore rekoh daj je najgore bilo posle rata, a najbolje kad je bio Aziz, ja o tome pričam, čak sam pričao i na RTK-u⁶, sad su nas, sad su nas patosirali. Uzeli su milione i ne zna se gde su. Kad su bili Aziz i Burhan, rudari su bili ujedinjeni, to se više nikad neće desiti. Uzmem jelo {kao da nosi poslužavnik}, tu su i moja deca, ja uzmem jelo i nije više ta radost. Sad smo ostali na samo 30 posto, uzmeš to i ne znaš gde da sedneš, nije više to to. Žao mi je da ostavim posao, jer mogu da uzmem platu veterana od 180 evra, jer više mi se ni ne ide.

Zakona nema, već 21 godinu ni dan staža {broji na prste}, zdravstvenog osiguranja nema. Doktor ti da uput i onda moraš sve sam da platiš. Ti imaš 65 godina, ako nemaš 15 godina staža pre rata, dobijaš samo 90 evra [penzije], 90 evra ti ne bude ni paracetamol da kupiš. Neki rudari su umrli po kontejnerima, bili smo prvi, a završili najgore. Koji god premijer da je došao, Tači, onaj, onaj, onaj, Tači je bio dva puta: “Rudarima 2000 evra, nema problema, zakon odmah”, nikad, ni zakona ni ničega.

Anita Susuri: Gospodine Isufe, ako imate još nešto što ste zaboravili za kraj da dodate ili nešto što biste želeli da kažete, izvolite.

⁶ Radio televizija Kosova.

Isuf Bećiri: Ja vam se zahvaljujem što učestvujete u ovome, možda nisam znao baš lepo da ispričam, ali to je sve bilo pre rata i to vreme se nikad neće vratiti. Sada je sve u rukama Albanaca, ali je još gore, loše upravljanje, i tako. Nadam se da će biti bolje, nadam se, jer vidiš i sama, umorili smo se, svi smo se deformisali. Rat, mučenje kroz rat, mučenje posle rata. Hvala vam što ste u ovome učestvovali!

Anita Susuri: Hvala i vama, za vaš doprinos i intervju!

Isuf Bećiri: Pozdravljam, oni koji su preminuli neka im Bog dušu prosti, i pozdravljam sve one drugove koji su živi. Svi smo se mučili, svi smo se mučili, i dalje se mučimo, jer što se tiče plate, 700 evra mi je plata, neću da poričem, ali {diže ruke gore} nema nikakvog zakona, nemaš osiguranje, nemaš ništa. Nadam se da će biti dobro!

Anita Susuri: Hvala još jednom!

Isuf Bećiri: Nema na čemu, hvala i vama!